

Bijlage 12: beantwoording van de onderzoeksvragen

In dit hoofdstuk wordt de beantwoording van de vraagstellingen gegeven.

In het PvE zijn de volgende vragen geformuleerd:

1. Wat zijn de horizontale begrenzing, de ligging, omvang, aard en datering van de tijdens het proefsleuvenonderzoek aangetroffen sporenconcentraties (vermeende huisplaatsen)?
 - *Vindplaats 1, sporencluster in proefsleuf 1: deze blijkt deel uit te maken van structuur 8 en 30 en verder gaat het om enkele losse paalsporen. Structuur 8 betreft een vierpalige spieker waarin gerst en mogelijk pluimgierst, emmer en/of raapzaad opgeslagen zijn geweest, maar waarvan de voorraad waarschijnlijk verloren is gegaan door een calamiteit. De spieker had afmetingen van 1,60 bij 1,80 en stamt uit de late ijzertijd tot midden-Romeinse tijd A. Structuur 30 betreft een trapeziumvormig bijgebouw, opgebouwd uit zeven paalsporen. De afmetingen ervan waren 3 bij 1,7 à 3 meter; de datering van het gebouw is niet bekend.*
 - *Vindplaats 1, sporencluster in proefsleuf 2: deze blijkt deel uit te maken van structuur 1 en 2, en verder is sprake van een grote kuil. Structuur 1 betreft een huis van het type Odoorn A uit de Merovingische tijd (type Odoorn A) met afmetingen van minimaal 23 bij 5 meter; hiervan is de westelijke kopse zijde in proefsleuf 2 aangesneden. Structuur 2 betreft een negenpalige spieker uit de vroege tot midden-ijzertijd met afmetingen van 5 bij 4,3 meter.*
 - *Vindplaats 1, sporencluster in proefsleuf 3: deze blijkt deel uit te maken van structuur 4 en verder is er nog sprake van enkele losse paalsporen. Structuur 4 betreft een tweebeukig bijgebouw uit de vroege tot midden-ijzertijd met afmetingen van 7 bij 3,5 meter.*
 - *Vindplaats 2, sporencluster in proefsleuf 6: hier blijkt sprake te zijn van een aantal kuilen uit de vroege bronstijd en enkele houtskoolmeilers uit de laat-Romeinse tijd tot vroege middeleeuwen. Het gaat hier dus om off site verschijnselen en niet om een huisplaats.*
 - *Vindplaats 3, sporencluster in proefsleuf 5 en 9: deze blijkt deel uit te maken van structuur 17, 18 en 32 en verder is er sprake van een aantal losse paalsporen. Alle drie de structuren betreffen vierpalige spiekers met afmetingen van respectievelijk 2,1x2,1 meter, 2,3 x 3,3 meter en 2,4 x 2,4 meter. Ze dateren uit de vroege tot midden ijzertijd.*
2. Zijn naast deze vermeende huisplaatsen nog andere gebouwstructuren aangetroffen tijdens het onderzoek?

Verspreid over het opgegraven terrein is een groot aantal gebouwstructuren aangetroffen uit de vroege ijzertijd tot en met de Merovingische tijd, waaronder huizen, verschillende soorten bijgebouwen en hutkommen.
3. Zo ja, wat is de horizontale begrenzing, de ligging, de omvang, aard en datering hiervan?

Voor de beschrijving van de verschillende gebouwstructuren moet vanwege de grote hoeveelheid worden verwezen naar paragraaf 3.2 (per structuursoort) en hoofdstuk 4 (per periode).

4. Zijn de aangetroffen gebouwstructuren toe te schrijven aan een bepaald type?
Structuur 1 is toe te schrijven aan huistype Odoorn A. Structuur 12 is toe te schrijven aan huistype Een. Structuur 21 tenslotte betreft vermoedelijk een van de Peelo of Wijster huistypes. Deze huistypen zijn conform de typologie van Waterbolk.¹
5. Zijn er indicaties voor bouw- en verlatingsoffers?
Bij structuur 12 is een bouw- of verlatingsoffer aangetroffen in de vorm van een kleine kuil ter plaatse van de wand, waarin verbrand aardewerk en bot werden gevonden. Tevens is in een van de paalkuilen van het middenschip van deze structuur een verlatingsoffer gevonden bestaande uit de fragmenten van een pot.
6. Wat kan er gezegd worden over de inrichting van het gebied rondom de erven? Denk daarbij aan de grootte van de erven en de aard en indeling van de aangetroffen structuren.
Er zijn in werkput 13 aanwijzingen gevonden voor activiteiten buiten de erven: het gaat hier om het branden van houtskool in meilers, op gepaste afstand van de erfbebouwing.
7. Wat is de onderlinge relatie van de gebouwstructuren?
Rondom de huizen lagen verschillende bijgebouwen. Deze hadden dezelfde oriëntatie als de huizen. Niet op alle erven is een huis gevonden, vermoedelijk doordat deze lag buiten de opgegraven zone.
8. Hoe verhouden lay-out en vondstenspectrum van de huisplaats(en) zich tot andere nederzettingen uit dezelfde periode in de regio (de Utrechtse Heuvelrug)?
De lay-out en het vondstenspectrum van de vindplaatsen uit de ijzertijd, Romeinse tijd en vroege middeleeuwen laten een beeld zien dat bekend is van vindplaatsen in de regio. Het is de vraag of de sporen uit de ijzertijd inderdaad deel uitmaken van het fenomeen “zwervende erven”. Gezien de beperkte omvang van de opgraving kunnen hierover eigenlijk geen goede uitspraken gedaan worden. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor de verderop gelegen opgraving Driebergen – Lange Dreef.² Specifiek gezien kan nog vermeld worden, dat het uitgevoerde botanisch onderzoek één van de weinige is in de regio. Het botanisch onderzoek aan sporen uit de midden- en late ijzertijd van de vindplaats Driebergen – Langedreef toont aan dat de gewassen gerst, pluimgierst, emmertarwe, spelttarwe, raapzaad, huttentut en vlas hier bekend waren.³ Gerst, pluimgierst, emmer en huttentut behoren ook tot het gewassenspectrum van de vindplaats uit de ijzertijd in Leersum-Middelweggebied. Mogelijk is in Leersum ook raapzaad aanwezig. De vondsten van spelt in Leersum dateren uit de Romeinse tijd of vroege middeleeuwen en dus niet uit de ijzertijd; resten van vlas zijn niet aangetroffen.
9. Wat is te zeggen over de relatie van deze huisplaatsen met de vindplaats aan de Koningin Wilhelminalaan?
Vermoedelijk maakten de huisplaatsen uit de ijzertijd gezien de nabije ligging ervan deel uit van hetzelfde nederzettingssysteem. Er kan nog geen goede vergelijking plaats vinden, omdat de resultaten van de opgraving nog niet bekend zijn. Op basis van alleen de resultaten van het proefsleuvenonderzoek is geen goede vergelijking te maken.
10. Zijn in de akkerlaag uit de ijzertijd sporen van walletjes, greppels, eergetouwkrassen e.d. aanwezig?

¹ Waterbolk 2009.

² Schurmans 2011.

³ Raczynski Henk 2009.

Deze zijn niet aangetroffen. Overigens dateert de akkerlaag waarschijnlijk uit de Merovingische tijd of later en niet uit de ijzertijd.

11. Zo ja, wat is de horizontale begrenzing, ligging, omvang, aard en datering hiervan?
N.v.t.
12. Wat is te zeggen over de relatie van deze akkerlaag met de huisplaatsen?
De akkerlaag is ontstaan nadat de bebouwing op het terrein zich verplaatst had danwel het terrein verlaten had. Er bestaat geen relatie met de aangetroffen huisplaatsen.
13. Markeert de akkerlaag het einde van de huisplaatsen?
Dat lijkt er wel op, zie vraag 12. Huisplaatsen jonger dan de merovingische tijd zijn niet aangetroffen.
14. Kan er met zekerheid worden vastgesteld dat de akkerlaag jonger is dan de nederzettingsresten?
Ja, aangezien de akkerlaag de holle weg afdekt, die in de Merovingische periode dateert. Jongere nederzettingssporen zijn op het terrein niet gevonden.
15. Wat kunnen de vondsten, sporen en eventuele pollen en plantaardige macroresten zeggen over de bestaanswijze en voedsel­economie?
*Vroege bronstijd: er zijn aanwijzingen gevonden voor de consumptie van emmer, hazelnoot en sleedoorn.
Vroege tot midden ijzertijd: er zijn botresten van rund, schaap/geit en varken gevonden in een bouw- of verlatingsoffer. Deze dieren zullen ook voor consumptie gehouden zijn. Pluimgierst, emmer, huttentut en gerst zullen in de omgeving verbouwd zijn. Emmer speelde een relatief grote rol in de voedsel­economie. Vruchten van de sleedoorn en melganzenvoet werden verzameld. De redelijke hoeveelheid slakmateriaal wijst mogelijk op de productie van ijzer in of nabij de vindplaats.
Late ijzertijd tot vroege/midden-Romeinse tijd: Gerst, pluimgierst, emmer, haver en raapzaad werden in de omgeving verbouwd, waarbij gerst een grote rol speelde.
Overgang laat-Romeinse tijd naar vroege middeleeuwen: in de meilers werd houtskool gebrand. Gerst, pluimgierst, emmer, haver en rogge werden in de omgeving verbouwd. Ook werd spelt geconsumeerd; dit gewas werd elders verbouwd en “duikt” pas in deze periode op.
Merovingische tijd: in meilers werd houtskool gebrand.*
16. Tijdens het vooronderzoek zijn vrijwel uitsluitend archeologische sporen uit de ijzertijd aangetroffen. Op grond daarvan is een archeologische verwachting geformuleerd ten behoeve van de opgraving, waarbij wordt uitgegaan van de aanwezigheid van archeologische resten uit de late prehistorie (ijzertijd). Zijn er in tegenspraak met deze vrij nauw geformuleerde verwachting archeologische resten uit de steentijd en/of vroege middeleeuwen in het plangebied aanwezig?
Ja, op het terrein zijn ook losse vondsten uit het laat-neolithicum – vroege bronstijd, kuilen uit de vroege bronstijd en nederzettingsresten uit de Romeinse tijd en vroege middeleeuwen (tot Merovingische tijd) gevonden. Overigens bleek uit de opgraving dat enkele sporen die tijdens het proefsleuvenonderzoek waren gedateerd als “ijzertijd”, in werkelijkheid stammen uit de Merovingische tijd, late ijzertijd – vroeg-Romeinse tijd en vroege bronstijd.
17. Is op basis van het onderzoek een diachroon beeld te geven van de ontwikkeling van het plangebied? Zo ja, schets dit beeld. Houdt hierbij ook rekening met de ontwikkeling van de akker en het plaggendek vanaf de ijzertijd.

De oudste vondsten op het terrein bestaan uit losse vondsten uit het laat-neolithicum tot de bronstijd. Uit de vroege bronstijd stammen enkele kuilen. Er zijn geen bijbehorende gebouwen gevonden. De oudste bebouwing op het terrein stamt uit de vroege tot midden-ijzertijd. Er lijkt tot aan de overgang van de Romeinse tijd naar de vroege middeleeuwen een verschuiving van de bewoning plaats te vinden in zuidwestelijke richting. Dit is waargenomen in zowel deelgebied 1 als 2. De Merovingische bebouwing is aangetroffen ter plaatse van het erf uit de vroege tot midden-ijzertijd in deelgebied 1. Uit deze periode stammen ook enkele verderop gelegen houtskoolmeilers. Na de Merovingische periode verdween de bebouwing van het terrein en raakte het in gebruik als akkerland. In de late middeleeuwen vormde zich een plaggendek bovenop de vroegmiddeleeuwse akkerlaag.

18. Kunnen de 2 lagen waaruit het plaggendek is opgebouwd gedateerd worden en zo ja, wat is de datering hiervan?
Vermoedelijk stamt het plaggendek uit de late middeleeuwen, maar een jongste fase uit de nieuwe tijd kan niet worden uitgesloten. Tijdens de opgraving is geen nieuw dateerbaar vondstmateriaal in het plaggendek gevonden, zodat er geen goede uitspraken kunnen worden gedaan over de datering ervan.
19. Wat kan op basis van de resultaten van het onderzoek worden gezegd over de archeologische verwachting van de wijdere omgeving?
Gezien het feit dat de bewoning zich door de tijd heen verplaatste en vanwege de aanwezigheid van een grote hoeveelheid aan sporen uit verschillende perioden, kan geconcludeerd worden dat buiten de opgegraven zones zich waarschijnlijk de resten van meerdere erven zullen bevinden. Hiermee dient rekening gehouden te worden bij toekomstige ontwikkelingen. Daarnaast kan op basis van het archeobotanisch onderzoek worden gesteld dat ondanks het feit dat de omstandigheden voor conservering van botanisch materiaal niet optimaal zijn, het onderzoek laat zien dat de potentie van de wijdere omgeving voor botanisch onderzoek redelijk goed is.